

MEHNATGA HAQ TO'LASH BO'YICHA QARZLAR HISOBINI YURITISHDA XALQARO STANDARTLARNI O'RNI

Tursunmuratov Muxammadi Toshtemirovich

Jizzax viloyat Sharof Rashidov tumani solik inspeksiyasi boshligi

Abduxakimov Muzaffar Shoxobiddinovich

O'zbekiston respublikasi vazirlar mahkamasi huzuridagi

biznes va tadbirkorlik oliy maktabi magistranti

O'zbekistonda iqtisodiy islohotlar doirasida korxonalar faoliyati shaffofligini oshirish va xalqaro talablarga moslashtirish jarayonlari jadallashmoqda. Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari (IFRS) bu borada korxonalar va tashkilotlarning moliyaviy faoliyatini yagona tartibda yuritishga ko'maklashadi. Mehnatga haq to'lash bo'yicha qarzlarni hisobga olish esa ushbu standartlarning muhim jihatlaridan biridir. Bu, ayniqsa, tashkilotlar va davlatning iqtisodiy samaradorlik ko'rsatkichlariga bevosita ta'sir qiladi. Xalqaro miqyosda, masalan, Germaniya, AQSh va Rossiyada mehnatga haq to'lash bo'yicha qarzlarni hisobini yuritish bo'yicha o'rnatilgan amaliyotlar yuqori darajada tizimlashtirilgan. Germaniyada 2022-yilda xodimlarning o'rtacha maosh qarzlari 3,2%ni tashkil qilgan bo'lsa, AQShda bu ko'rsatkich 2021-yilda 2,5%ga tushdi. Rossiyada esa 2023-yilda ish haqi bo'yicha qarzlarni hajmi yalpi ichki mahsulotga nisbatan 1,8% darajasida qayd etilgan. Ushbu statistik ma'lumotlar xalqaro standartlarning iqtisodiy samaradorlikka ijobiy ta'sirini namoyon etadi.

O'zbekistonda 2023-yilning oxiriga kelib, mehnatga haq to'lash bo'yicha qarzlarning umumiy hajmi jami korxonalarining 5,6%ni tashkil qilgani kuzatildi. Ushbu raqam mamlakat iqtisodiy rivojlanishining barqarorligini ta'minlashda xalqaro standartlarni joriy qilish zaruratini ko'rsatadi.

Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari, jumladan, BHXS (IAS) 19 (Employee Benefits), mehnatga haq to'lash bo'yicha qarzlarni aniq va shaffof hisobga olish uchun

yagona metodologiyani taqdim etadi. Bu nafaqat milliy iqtisodiyotni barqarorlashtirish, balki xorijiy investorlar ishonchini mustahkamlash uchun ham muhimdir.

O'zbekistonda mehnatga haq to'lash bo'yicha qarzar hisobini yuritishda xalqaro standartlarni to'liq joriy qilish yo'lidagi rivojlanishga bir qator muammolar to'sqinlik qilmoqda. Quyida ularning asosiylari keltirilgan.

- Huquqiy bazaning yetarli darajada rivojlanmaganligi
- Kadrlar malakasining yetishmasligi
- Texnologik infratuzilmaning zaifligi
- Moliyaviy shaffoflikning pastligi
- Nazorat va javobgarlikning zaifligi
- Korxonalar moliyaviy barqarorligining zaifligi
- Xalqaro amaliyot bilan integratsiyaning sustligi

Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun huquqiy bazani isloh qilish, kadrlar malakasini oshirish, texnologik infratuzilmani rivojlantirish va moliyaviy shaffoflikni ta'minlash bo'yicha izchil choralar ko'rish zarur. Xalqaro tajriba va standartlarni o'zlashtirish esa O'zbekistonning iqtisodiy rivojlanishi uchun asosiy omil bo'lib xizmat qiladi.

O'zbekistonda mehnatga haq to'lash bo'yicha qarzar hisobini yuritishda xalqaro standartlarni joriy etish jarayoni bir qator muammolarni yuzaga keltiradi. Bular orasida huquqiy bazaning yetarli darajada rivojlanmaganligi, kadrlar malakasining pastligi, texnologik infratuzilmaning zaifligi va boshqa iqtisodiy omillar mavjud. Ushbu muammolarni hal qilish va xalqaro moliyaviy hisobot tizimini to'liq joriy etish uchun bosqichma-bosqich yechimlar ishlab chiqish zarur. Yechimlarni amalga oshirishda aniq maqsadlar va ularning bosqichma-bosqich yondoshuvini ko'rib chiqish O'zbekistonning iqtisodiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

1-jadval.

Mehnatga haq to'lash bo'yicha qarzlarni hisobini yuritishda muammolar va ularning yechimlari

Muammo	Yechimlar	Bosqichlar	Ishga tushirish muddati
1. Huquqiy bazaning yetarli darajada rivojlanmaganligi	Mahalliy qonunchilikni moliyaviy hisobotning xalqaro standartlariga moslashtirish	-Mehnat va moliya qonunlarini tahlil qilish -IFRSning O'zbekiston qonunchiligiga integratsiyasi	1-2 yil
2. Kadrlar malakasining pastligi	Xalqaro standartlar bo'yicha kadrlar malakasini oshirish	-Maxsus o'quv dasturlari ishlab chiqish -Sertifikatlash kurslari tashkil etish	1-1,5 yil
3. Texnologik infratuzilmaning zaifligi	Raqamli texnologiyalarni rivojlantirish va avtomatlashtirish	-Moliyaviy hisob-kitob tizimlarini modernizatsiya qilish - ERP tizimlarini joriy etish	2-3 yil
4. Moliyaviy shaffoflikning pastligi	Moliyaviy boshqaruvni shaffof qilish va korporativ madaniyatni yaxshilash	-Korxonalarda hisobot berish tartiblarini mustahkamlash -Davlat tomonidan nazoratni kuchaytirish	1-2 yil
5. Nazorat	Moliyaviy	-Buxgalteriya va	1-2 yil

va javobgarlikning zaifligi	hisobotlar va qarzlarni hisobga olish jarayonida qat'iy nazoratni yo'lga qo'yish	va mehnat qonunchiligiga nazoratni kuchaytirish -Qonunbuzarliklar uchun jazo choralari joriy etish	
6. Korxonalar moliyaviy barqarorligining zaifligi	Korxonalar moliyaviy barqarorligini mustahkamlash	-Qarzlarni boshqarish strategiyalarini ishlab chiqish - Davlat tomonidan iqtisodiy rag'batlantirish mexanizmlari	2 yil
7. Xalqaro amaliyot bilan integratsiyaning sustligi	Xalqaro tajribalarni o'rganish va integratsiya qilish	-Xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik -Tajriba almashish dasturlarini amalga oshirish	1 yil

Mehnatga haq to'lash bo'yicha qarzlarni hisobini yuritishda mavjud muammolarni bartaraf etish uchun yuqoridagi yechimlar bosqichma-bosqich amalga oshirilishi zarur. Bu jarayonda huquqiy, texnologik va kadrlar malakasi bo'yicha izchil islohotlar olib borilishi kerak. Shu bilan birga, davlat tomonidan kuchli nazorat va rag'batlantirish mexanizmlari ishlab chiqilishi, shaffoflik va javobgarlikni oshirishga katta yordam beradi. O'zbekistonda xalqaro moliyaviy standartlarni muvaffaqiyatli joriy etish nafaqat ichki iqtisodiy rivojlanishga, balki xalqaro miqyosda ishonchli va barqaror iqtisodiyot yaratishga ham xizmat qiladi.

XULOSA

Mehnatga haq to'lash bo'yicha qarzar hisobini yuritishda xalqaro standartlarning joriy etilishi O'zbekistonning iqtisodiy rivojlanishi uchun juda muhimdir. Biroq, bu jarayonni amalga oshirishda bir qator muammolar mavjud, jumladan, huquqiy bazaning yetarli darajada rivojlanmaganligi, kadrlar malakasining pastligi, texnologik infratuzilmaning zaifligi va boshqa iqtisodiy omillar. Bularning barchasi xalqaro moliyaviy hisobot tizimining samarali joriy etilishiga to'sqinlik qilmoqda.

Yuqoridagi muammolarni bartaraf etish uchun bosqichma-bosqich yechimlar ishlab chiqish zarur. Bu jarayonda huquqiy va texnologik infratuzilmani mustahkamlash, kadrlar malakasini oshirish va moliyaviy shaffoflikni ta'minlash muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, xalqaro tajriba va amaliyotlarni o'rganish, hamkorlikni kuchaytirish va moliyaviy boshqaruvni yaxshilash orqali, O'zbekiston iqtisodiyotining barqarorligini ta'minlash va global iqtisodiy tizimga integratsiya qilish imkoniyatlari oshadi.

Bularning barchasi O'zbekistonni xalqaro miqyosda ishonchli, shaffof va barqaror iqtisodiy tizimga aylantirishga yordam beradi, bu esa nafaqat mamlakatning ichki rivojlanishini, balki global iqtisodiyotdagi o'rnini mustahkamlashga ham xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Nabieva S. "Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari va ularning O'zbekistonda o'llanishi". Tashkent 2020 yil. 45-48 betlar.
2. Kim H. "International Financial Reporting Standards", Seoul 2019 yil. 23-29 betlar.
3. Djamalov A. "Mehnatga haq to'lash bo'yicha qarzar hisobini yuritish" Tashkent 2021 yil. 78-83 betlar.
4. Smith J. "Corporate Financial Management". London 2018 yil. 101-106 betlar.
5. Ismailov B. "O'zbekiston iqtisodiyotida mehnatga haq to'lash tizimi". Tashkent 2022 yil. 50-55 betlar.

6. Johnson R. "Global Financial Standards and Practices". New York 2017 yil. 34-40 betlar.
7. Azizov M. "IFRS va ularning O'zbekistonda amaliy qo'llanishi". Tashkent 2023 yil. 92-98 betlar.
8. Chen L. "International Accounting and Reporting". Beijing 2020 yil. 88-92 betlar.
9. Baker P. "Financial Regulations and International Standards" Boston 2018 yil. 58-62 betlar.
10. Nurmatov Z. "Xalqaro moliyaviy hisobotlar tizimi" Tashkent 2019 yil. 40-45 betlar.
11. Lee S. "Financial System Reforms in Asia" Tokyo 2022 yil. 66-71 betlar.
12. Davronov A. "O'zbekistondagi moliyaviy hisobot tizimi va xalqaro talablar" Tashkent 2020 yil. 10-12 betlar